

Во 2020 година, Finance Think започна акција за симулирање на ефектите од предложените политики и реформи во економско-социјалниот домен од изборните програми на политичките партии за парламентарните избори од јули 2020. Целта беше да се исцрта просторот за промовирање мерки и политики кои се нереални, тешко остварливи и/или скапо чинат. Беа прикажани ефектите и реалните можности сврзани со клучни ветувања, како пораст на просечната плата до 34.000 денари и намалување на персоналниот данок на доход на 8%. По изборите, идентификувавме 27 цели во програмата на Владата, кои произлегоа од 27 ветувања дадени во економско-социјалниот домен. Во овој бриф претставени се првите резултати од нивното следење.

Бриф за политиките бр. 54

Finance Think препорачува поставувањето на целите во програмите на политичките партии и, следствено, на Владата да биде реалистично и да води сметка за изводливоста и чинењето.

Порамнувањето на политичките ветувања во економскиот домен со фундаментите на економијата, тековната фаза од развојот, како и со менталитетот на граѓаните и компаниите, ќе придонесе за подобри и поефективни економски политики.

ПРОБЛЕМ

Секој изборен циклус во Северна Македонија е сврзан со политички ветувања од политичките партии. Една политичка партија беше прва во периодот 2006-2007 година што промовираше економска изборна програма која вклучуваше повеќе нумерчки цели и посакувани резултати, како економски раст; инвестиции; вработеност; поголеми буџетски приходи при намалување на даноците; капитални трошења на државата; намалување на стапките на социјалните придонеси и слично. Оттогаш, политичките партии – особено поголемите – се трудат да ги квантифицираат своите економски ветувања. На последните парламентарни избори од јули 2020 година, политичката партија која потоа ја формираше владата го сврти фокусот кон економски ветувања во сферата на платите, како тема која повеќе го допира индивидуалецот.

Но, општествената свест сврзана со предизборните ветувања не е на високо ниво. Од една страна, ветувањата се сфаќаат „здрово за готово“, без да се размислува за нивната изводливост и цена на чинење. Од друга страна, ветувањата, во голем дел брзо и се забораваат, затоа што не постои свест и/или механизам кој ќе ги држи политичарите кои ја освоиле власта одговорни за своите ветувања пред нивните гласачи. Имено, политичарите калкулираат со една општа (но сепак научно недоволно потврдена) парадигма дека колективната меморија трае од 6 месеци до една година, по што овие ветувања главно се забораваат.

Поголемиот проблем е што политичарите, во својство на носители на политики, често и прибегнуваат кон чекори за

остварување на ветувањата кои (може да) чинат скапо. Еден илустративен пример е форсирањето на растот преку владина поддршка на еден сектор – градежништвото, во периодот 2007-2016 година, што придонесе за рапидно зголемување на јавниот долг. Друг пример е тековното амбициозно субвенционирање на растот на платите, во услови на пад на работната продуктивност (пазарен механизам кој треба да ги зголеми платите), повторно на товар на државниот буџет, што го стеснува фискалниот простор за други трошоци кои ќе влијаат на долгорочната конкурентност на економијата или кои ќе апсорбираат некој иден шок како пандемискиот.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф за политиките е да ги претстави првите мерења за остварувањето на политичките ветувања во економско-социјалниот домен, преточени во Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија за периодот 2020-2024 година¹.

МЕТОДОЛОГИЈА

Методологијата зад мерењето на остварувањата на ветувањата во економско-социјалниот домен се состои од неколку чекори:

Прво, од Програмата на Владата 2020-2024 беа идентификувани сите ветувања дефинирани во форма на програмски цели или цели на политиките, кои беа поделени во три групи:

- *Квантифицирани ветувања* – односно ветувања или цели за кои е дефиниран индикатор и за кои е поставен квантитативен таргет во

самата Програма (на пр., Просечната плата (нето) ќе порасне за 20%-30% до 2024);

- *Ветувања кои може да се квантифицираат* – односно ветувања или цели за кои е дефиниран индикатор(и) но за кои не е поставен квантитативен таргет (на пр., Намалување на неактивноста на жените на пазарот на трудот); и

- *Ветувања кои не може да се квантифицираат* – односно ветувања или цели кои се квалитативни по природа и за кои квантитативен таргет не може, или е многу арбитрарно да се воспостави (на пр., Значително зголемување на квалитетот на производите и услугите).

Второ, 27 цели кои припаѓаат во првите две категории – веќе квантифицирани ветувања и ветувања кои може да се квантифицираат - беа поставени во мерна рамка, која визуелно може да се види тука: www.financethink.mk/ekonomski-kompas/. Од овие 27 цели, 18 ветувања/индикатори беа веќе квантифицирани, а 9 не беа но можеа да се квантифицираат.

Трето, прибравме податоци за 27-те цели/ветувања за периодот 2016-2019, го забележавме владиниот таргет за 2024 (или за друга година за која се однесува) за квантифицираните ветувања, и ги интерполиравме вредностите за периодот од 2020 до таргетот.

Четврто, спроведовме Делфи анкета со економски експерти за дефинирање на целна вредност на 9-те индикатори од ветувањата кои можеше да се квантифицираат. Делфи анкетата беше спроведена во два круга

со 11 експерти од економската, социјалната и развојната област, на следниот начин:

- Во првиот круг, на експертите им беа понудени вредностите за секој индикатор за 2018 и 2019 и тие беа прашани за квантитативниот таргет, според нивното мислење, за 2024;

- Резултатите од првиот круг беа обработени во форма на просечна вредност за секој индикатор и степен на консензус, апроксимиран преку стандардната девијација, и тоа: низок, среден и висок;

- Во вториот круг, на експертите им беа понудени информациите од првиот круг, плус информација за просечната вредност на таргетите од експертските одговори во првиот круг и степенот на согласување (консензус) во врска со таа просечна вредност. Потоа, експертите беа поканети да го потврдат или ревидираат својот одговор од првиот круг;

- Резултатите од вториот круг се сметаа за конечни и просечната вредност за секој од 9-те индикатори беше поставена како квантитативен таргет за владиното ветување за 2024 година;

- Вредностите за периодот 2020-2024 беа интерполирани.

Петто, на почетокот на 2022 година прибравме податоци за остварувањата кај 27-те индикатори за 2020 или 2021 година (зависно периодиката во која тие се објавуваат од надлежните институции) и ги споредивме со поставените целни вредности.

¹ Програма за работа на Владата за периодот 2020-2024: [линк](#)

Врз основа на тоа, ветувањата беа
оценети како:

- *Исполнети*, доколку целната вредност била поставена за 2021 година и таа е постигната, или доколку целната вредност е исполнета во 2021 без оглед на годината за која е поставена;

- Во насока на исполнување, доколку целната вредност била поставена за 2024 година, но исполнувањето во 2021 е во линија со, или ја надминува, интерполираната вредност за таа година;

- *Неисполнети*, доколку целната вредност била поставена за 2021 година и таа не е постигната;

- Во спротивна насока од исполнување, доколку целната вредност била поставена за 2024 година, но исполнувањето во 2021 е пониско од интерполираната вредност за таа година.

РЕЗУЛТАТИ

Пет ветувања од Програмата на Владата 2020-2024, или 18.5%, се исполнија. На прв поглед, оваа бројка не е висока, но мора да се има предвид дека поголем дел од ветувањата/целите се однесуваат на 2024 година, па порелевантни се резултатите во групите „во насока на остварување“ и „спротивно од насоката на остварување“.

Во групата исполнети ветувања главно се ветувањата за т.н. оперативни таргети во даночната сфера, односно намалувањето на стапката на ДДВ за ресторански услуги на 10%, на занаетчиски услуги на 5%, подигнувањето на регистрацискиот праг за ДДВ на 3 милиони денари, и незголемувањето на стапката на данокот на добивка. Од т.н. таргети на политиките, остварено е и ветувањето за намалување на сивата економија, која овде ја квантифицираме преку уделот

на работници кои работат без договор за вработување, до 14% во 2024 година, но оваа бројка беше постигната веќе во 2020 (13.6%), поради формализацијата која настапи со цел работниците да ги искористат владините мерки во време на корона-кризата². Оттука, последниот индикатор може да забележи и влошување во 2021/22, доколку во меѓувреме не се преземени мерки за задржување на корисноста од формализацијата во време на пандемија.

Две ветувања, или 7.4%, не се исполнети, и тоа: намалувањето на персоналниот данок на доход во ИТ индустријата до 0% во 2023 година, а со предвидено намалување на 5% во 2021 и 3% во 2022 година, и зголемувањето на минималната пензија на 10.700 денари во 2021 година. Причините за неостварување на овие ветувања не се познати.

КОЛКУ ВЛАДАТА ГИ ИСПОЛНИ СВОИТЕ ЕКОНОМСКИ ВЕТУВАЊА?

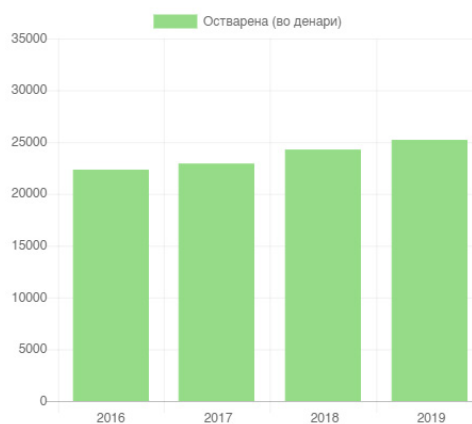
Извор: „Економски комѿас“ врз база на податоци од релевантниште институции и Делфи истражување. Визуелизација: Finance Think.

² За формализацијата во време на пандемија, видете во нашата Студија за политиките бр 36: [линк](#)

Четири ветувања, или 14.8%, се во насока на исполнување. Тие вклучуваат: одржлив и инклузивен раст од 4%, обем на СДИ до вкупен износ од 1 милијарда евра до 2024, зголемување на извозот до 8 милијарди евра во 2024, пораст на просечната плата за 20-30% до 2024. Причините за исполнувањето на овие цели се главно на страната на нивната реалистичност, како на пример фактот што растот од 4% кореспондира со проценетата потенцијална стапка на раст на економијата, или фактот што целниот вкупен износ на СДИ е еднаков на годишен просек од 250 милиони евра, што е во линија со остварените просеци во последната деценија.

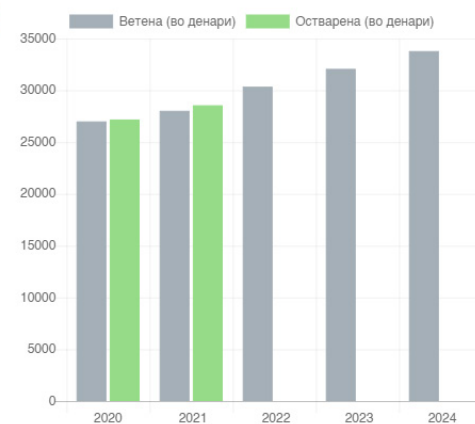
Интересен е фактот што ветувањето за просечна плата која ќе достигне околу 34,000 денари во 2024 година е во насока на остварување, главно водено од релативно високиот номинален раст на просечната нето плата во кризните 2020 и 2021 година, а што беше овозможено од: а) субвенцијата на социјалните придонеси на растот на платите во рангот 600-6,000 денари од ноември 2019 со важност од 3 години; б) порастот на минималната плата од 12,508 на 14,500 денари во декември 2019, потоа на 14,932 денари во јуни 2020, и на 15,194 денари во март 2021; в) изгубените работни места во текот на пандемијата кои беа, главно, нископлатени и влијааа кон статистичко зголемување на просекот; и г) порастот на платите воден од поволната (глобална) конјunktura во одредени сектори во време на пандемијата (како ИТ и финансии).

Просечната плата (нето) ќе порасне за 20% - 30% до 2024

Извор: Закон за минимална плата и одлуки на Владата за нејзино усогласување.

Забелешка: Остварувањето за 2021 се однесува на периодот јануари-октомври 2021.

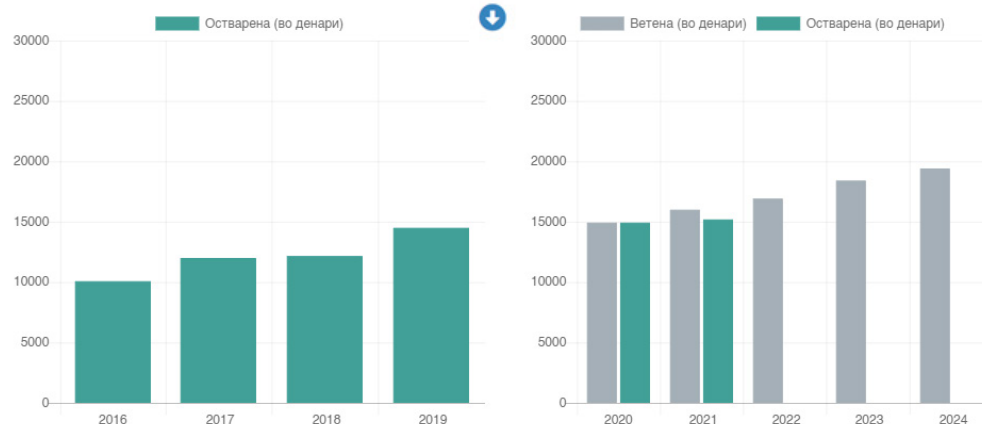
Дванаесет (12) ветувања, или 44.4%, се во насока спротивна од ветената. Оваа група вклучува широка лепеза ветувања, чиешто потфрлување ги класифицира во неколку подгрупи. Првата подгрупа се ветувања/цели кои се поставени нереалистично, и главно ги вклучуваат ветувањата сврзани со инвестициите, односно: зголемувањето на обемот на капитални инвестиции до вкупно 2.2 милијарди евра во 2024, зголемување на обемот на инвестиции во патишта до вкупно 2 милијарди евра во 2024 и зголемување на приватните домашни инвестиции за 1.2 милијарди годишно. И покрај значајно пониските (но, сами по себе, не неопходно ниски) остварувања во периодот 2016-2019, таргетите се поставени нереалистично високо.

Втората подгрупа ги вклучува индикаторите кои биле под потенцијално влијание на корона-кризата, односно кои би влегле во групите за „остварено“ или „во насока на остварување“ доколку не се случеше пандемијата. Сепак, со оглед дека ветувањата биле дадени

во јули 2020, односно четири месеца по нејзиниот почеток, нивното неостварување не може да се оправдува со пандемијата. Таквите индикатори вклучуваат зголемување на продуктивноста, на бројот на фирми, намалувањето на невработеноста до едноцифрена стапка во 2024, поголема вработеност на младите, намалувањето на неактивноста и зголемување на вработеноста на жените.

Третата подгрупа се индикаторите чие остварување може да биде реалистично, но коешто може да предизвика значајни дисторзии на пазарот или, ако е поддржано со државна помош, може скапо да чини. Најеклатантен пример е ветувањето за раст на минималната плата во рангот од 20% до 40%, односно до околу 20,000 денари во 2024 година. Имено, иако минималната плата забележа солиден раст и во текот на пандемијата, под влијание на законското усогласување со растот на БДП, платите и цените, сепак нејзиниот раст е недоволен за да го испорача даденото ветување.

Минималната плата ќе порасне за 20-40% до 2024

Извор: Закон за минимална плата и одлуки на Владата за нејзино усогласување.

Треба да се забележи дека за четири ветувања сè уште нема релевантен индикатор за 2020 година за тие да може да се класифицираат. Тие се главно сврзани со податоци кои Државниот завод за статистика треба да ги објави од Анкетата за приходи и услови на живеење, чиешто објавување во декември 2021 беше одложено без образложение.

ЗАКЛУЧОК

Политичките ветувања од економско-социјалниот домен преточени во Програмата за работа на Владата 2020-2024 година се остваруваат со различна динамика, но вкупниот заклучок е дека **остварувањето е недоволно за да може да се каже дека тие се исполнуваат**. Скоро половина, односно 44.4% од дадените ветувања во економско-социјалниот домен, моментално се остваруваат во насока спротивна од даденото ветување.

Причините за оваа состојба вклучуваат нереалистично поставување на таргетите имајќи ги предвид претходните остварувања, нереалистично поставување имајќи предвид дека економијата е во криза предизвикана од пандемијата, како и поставување таргети кои може да го нарушат пазарот или кои може да блокираат неразумно голем контингент буџетски средства за ветувањето да се реализира.

Оттука, Finance Think препорачува поставувањето на целите во програмите на политичките партии и, следствено, на Владата да биде реалистично и да води сметка за изводливоста и чинењето. Порамнувањето на политичките ветувања во економскиот домен со фундаментите на економијата, тековната фаза на развојот, како и со менталитетот на граѓаните и компаниите, ќе придонесе за подобри и поефективни економски политики.

FINANCE THINK
OUT OF THE BOX

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Северна Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2,
1000 Скопје
+389 2 6156 168,
www.financethink.mk,
info@financethink.mk

„Проектот е поддржан од Цивика мобилитас“

Овој бриф за политики е единствена одговорност на Finance Think и во никој случај не може да се смета дека ги одразува ставовите на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или на организациите кои ја спроведуваат.